

УДК 355.81

DOI 10.31652/2415-7872-2020-64-96-101

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

В. М. Мірошниченко, orcid.org/0000-0002-7492-2994

Статтю присвячено аналізу формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. Визначено, що кінцева мета навчання іноземної мови спрямована на формування в курсантів готовності та здатності до міжкультурної комунікації, практичне володіння іношомовною комунікативною компетентністю, умінням зіставляти мовні засоби з конкретними цілями, ситуаціями, умовами та завданнями мовленнєвого спілкування. Узагальнено роль ігрових методик у формуванні іношомовної комунікативної компетентності курсантів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, курсанти, вищий військовий навчальний заклад, професійна підготовка, рольові і ділові ігри, міжкультурне спілкування

FORMATION OF FUTURE OFFICERS' FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE

V. M. Miroshnychenko

The article is devoted to the study of problem of future officers' foreign language communicative competence formation in the process of professional training. On the basis of literature it was discovered that foreign language communicative competence of cadets is a complex formation that allows them to communicate in the process of foreign professionally-oriented communication as well as to create and manage military and professional discourse. The efficiency of foreign language training in higher military educational institutions is provided by purposeful methodological control, which creates conditions for establishing the educational interaction and cadets' personal self-actualization. It is defined that playing technologies can be effectively used for the speaking skills development of future officers. This technique is applied in the context of communicative approach and is aimed at teaching cadets to communicate successfully in a certain professional situation. Role plays are similar to simulations, but are considered to be less complex and lengthy. Various types of role plays might be implemented for teaching English for specific purposes, their key functions being motivational, educational, instructional, communicative, entertaining etc. Using role play in the classroom, it is important to take into account its main components and stages of realization. In case of proper organization and management role play will be beneficial for cadets and teachers. Playing technologies are a pedagogical instrument, which can take away language barrier, intensify learning process and make it more active, productive and approximate to a natural communication process. The success of professional cadets' training depends on foreign language learning to obtain and exchange information. The special importance of a professionally oriented approach to learning a foreign language is to form the cadets' ability to communicate in specific professional, business, scientific spheres and situations, taking into account professional thinking

Keywords: higher military educational institution, cadets, military and professional training, foreign language communicative competence, playing technologies, learning process.

Потреба у володінні майбутніми офіцерами іноземними мовами вимагає розвитку педагогічних систем навчання курсантів, створення у вищих військових навчальних закладах професійно-орієнтованого навчально-виховного середовища й умов, спрямованих на вдосконалення процесу формування іношомовної комунікативної компетентності майбутніх військових.

Зростаючі потреби у військових фахівцях з високим рівнем іношомовної компетенції змушують здійснювати орієнтацію освітньої політики вищої військової школи на взаємозв'язок професії та мови, зближення військово-професійної та мовної освіти. Іноземна мова стала невід'ємною складовою професійної підготовки військового фахівця.

Проблемі комунікативної компетентності у процесі іношомовної підготовки присвячено численні праці науковців: теоретико-методичні засади професійної підготовки фахівців (В. Бондар, П. Гусак, М. Євтух, В. Кузь, В. Паламарчук, Н. Протасова, Л. Сущенко, А. Хуторський, М. Шеремет, Д. Чернилевський та інші); психологічні аспекти організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (Л. Запорожець, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн та інші); теорії компетентнісного підходу до навчання (В. Беспалько, А. Вербицький, І. Гушлевська, І. Зимня, О. Савченко, І. Чемерис, В. Шадріков та інші); методики викладання іноземних мов у вищій школі, зокрема вищі військові навчальні заклади (Р. Гришкова, Г. Китайгородська, Р. Мартинова, Н. Микитенко, Л. Морська, та інші). Разом з тим, проблема формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів потребує узагальнення.

Мета статті – проаналізувати особливості формування іношомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів.

Як свідчить аналіз наукових джерел, компетентність розкриває знання сутності певної роботи, способів і засобів досягнення окреслених цілей, а також відповідні вміння і навички [10]. Науковці виокремлюють ключові компетентності [3], які мають суттєве значення у процесі викладання іноземних мов у вищому військовому навчальному закладі: 1) компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності; 2) компетентність у комунікативній діяльності; 3) компетентність у сфері суспільно-громадської діяльності; 4) компетентність у сфері соціально-трудова діяльності; 5) компетентність у побутовій сфері; 6) компетентність у сфері культурно-дозвільної діяльності [14, с. 301].

В основі процесу підготовки військових фахівців полягає концепція професійної освіти, орієнтована на формування в курсантів професійної компетентності та професійних установок. Розрізняють такі типи компетентності: концептуальна (наукова) компетентність (розуміння теоретичних засад професії); інструментальна компетентність (володіння базовими професійними вміннями та навичками); інтегративна компетентність (здатність поєднувати теорію та практику); контекстуальна компетентність (розуміння соціального, економічного та культурного середовища, в якому здійснюється практика); адаптивна компетентність (уміння передбачати важливі для професії зміни та спроможність адекватно на них реагувати); компетентність в міжособистісній комунікації (уміння ефективно користуватися письмовими, усними й технічними засобами комунікації).

У дидактиці вищої військової школи виділяється така сукупність принципів навчання: соціальна зумовленість і науковість у навчанні; практична спрямованість; цілеспрямованість, систематичність і послідовність; навчання на високому рівні вимог; наочність; активність і самостійність курсантів; міцність оволодіння знаннями, навичками і вміннями; диференційований та індивідуальний підходи до навчання; єдність навчання та виховання.

Іноземна мова – обов'язкова дисципліна, яку вивчають курсанти в межах вищої професійної освіти. До основних форм навчання іноземних мов відносять практичні заняття, позааудиторна робота під керівництвом викладача, самостійна робота, олімпіади, конкурси тощо.

Навчання іноземній мові у вищому військовому навчальному закладі є невід'ємною складовою професійної підготовки військового фахівця. Знання іноземної мови постає одним із показників освіченості сучасної людини [7, с. 112]. Мета зазначеної дисципліни охоплює формування в курсантів готовності і здатності до міжкультурної комунікації, практичне володіння іншомовною комунікативною компетентністю, тобто вміння зіставляти мовні засоби з конкретними цілями, ситуаціями, умовами та завданнями мовленнєвого спілкування [5, с. 28]. Специфіка комунікативної спрямованості курсу іноземної мови полягає в поєднанні професійно-ділової та соціокультурної орієнтації іншомовної комунікації [8, с. 276].

Формування комунікативної компетентності складає предмет вивчення іноземної мови. Професійна комунікативна компетентність репрезентована комплексом умінь і навичок, що виробляються на основі набутих знань [6, с. 44]. Таким чином, мовні, лінгвістичні та соціокультурні знання, мовленнєві та комунікативні уміння складають основний зміст зазначеної дисципліни.

Мовні знання представлені знанням систем мови і володінням нормами її застосування (лексика, граматики, фонетика на рівні адекватного використання і розуміння у мовленні). Лінгвістичні та соціокультурні знання визначаються знанням елементів культури країни носіїв тієї мови, що вивчається. Вони важливі для успішного здійснення контактів з її представниками. До таких елементів належать, зокрема, відомості про щоденне життя іншомовного населення, географічне положення країни, її військово-політичний лад, систему освіти, видатних постатей, специфіку функціонування масових засобів інформації, культуру, звичаї, традиції, а також етнопсихологічні характеристики конкретного народу (стереотипи поведінки, систему цінностей, смаки, інтереси, уподобання; специфіку мови і норми комунікативної поведінки).

Мовленнєві вміння набувають свого смислового навантаження в активній комунікативній діяльності в межах іншомовного колективу, в конкретно заданій ситуації, у певних сферах, формах і ролях. Еталоном мовленнєвих умінь є сучасна літературна норма мови, що охоплює й розмовну мову, якою користуються освічені носії мов комунікативних професійних і непрофесійних спільнот у ситуаціях міжкультурних контактів.

Комунікативні вміння досягаються оволодінням способами прийому, засвоєння, передачі інформації, а також нормами комунікативної взаємодії. Їх класифікують з огляду на вид мовленнєвої діяльності: а) говоріння, б) аудіювання, в) читання і г) письмо.

Вивчення іноземної мови вносить вклад у розвиток таких важливих розумових операцій, як зіставлення, аналіз і синтез, розвиваються фонематичний та інтонаційний слух, імітативні й інтуїтивні здібності, здатність до розмежування головного та побічного, пам'ять. Уяву і творчі здібності курсантів розширюють моделювання на заняттях ситуацій реальної дійсності, участь у мовленнєвих іграх [2, с. 110], діях у

прогнозованих обставинах. Вивчення іноземної мови накладає свій відбиток і на культуру спілкування та мовленнєву діяльність рідною мовою.

Формування мовленнєвих умінь іноземною мовою сприяє розвитку слухових, зорових і моторних відчуттів курсантів. Вони вчаться адекватно планувати мовленнєву поведінку, співвідносячи цілі кожного вчинку з висловлюваним змістом і наявними в них мовними засобами. Робота над текстом вчить вдумливо ставитися до читання як діяльності загалом. Такі вправи, як складання плану, реферату, анотації до тексту, граматичні та лексичні вправи, позааудиторне читання розвивають навички щодо логічного викладу думок. Усе це сприяє підвищенню не лише мовленнєвої, а й загальної культури курсантів. Таким чином, позитивний вплив вивчення іноземної мови на вдосконалення володінням рідною мовою доцільно розглядати як у широкому (культура мовного спілкування), так і в більш вузькому сенсі (вдумливе користування засобами рідної мови).

Однією з важливих цілей навчання іноземній мові є формування іншомовної комунікативної компетентності. Оцінка її рівня залежить від вироблення адекватних засобів, методів і технологій. Наявність іншомовної комунікативної компетентності відповідного рівня надає курсантові можливість бути учасником ефективного спілкування. Таким чином, іноземна мова є не лише навчальною дисципліною, а й стає засобом розширення співробітництва, досягнення взаєморозуміння й збагачення культури особистості. Іншомовна комунікативна компетентність є важливою складовою професійної компетентності сучасного військового фахівця.

Вивчення іноземної мови здійснюється на основі ситуацій, що розглядаються на рівні системи взаємовідносин. Ситуація, у свою чергу, визначається як інтегративна динамічна система соціально-статусних, рольових, діяльнісних і моральних взаємин суб'єктів комунікації. Вона постає універсальною формою функціонування процесу навчання, тобто служить способом організації мовленнєвих засобів, а також мотивації мовленнєвої діяльності [12, с. 316]. Це поняття, власне, як відображення системи взаємовідносин, виступає не тільки в ролі мовленнєвої ситуації, а й у ситуації навчальної діяльності як певного виду комунікативного завдання.

Оволодіння видами мовленнєвої або ж комунікативної діяльності як способами спілкування вимагає розвитку в курсантів відповідних комунікативних умінь і навичок з метою безпосереднього здійснення мовленнєвого акту. На практиці у вищому військовому навчальному закладі це передбачає опанування таких умінь: 1) використання комунікативних навичок для самостійного висловлювання думок, почуттів, переживань; 2) чітке варіювання вибору та поєднання мовленнєвих операцій залежно від мети, ситуації та співрозмовника. Сформованість названих мовленнєвих навичок засвідчує розвиток комунікативних умінь. Вони завжди посідають творчий характер, що не властиве стереотипним, механічним комунікативним мовленнєвим навичкам. І це закономірно, оскільки кожна ситуація спілкування є унікальною, адже будується на підборі нових мовленнєвих засобів комунікації.

Навчання спілкуванню у процесі засвоєння іноземної мови здійснюється через осмислену комунікацію за наявності мотиву та мети мовленнєвого акту. Отже, у центрі уваги курсантів перебуває зміст мовлення, а не граматичні чи інші мовні правила.

Важливу роль у формуванні комунікативних умінь курсантів вищого військового навчального закладу на заняттях з іноземної мови відіграє розуміння специфіки мислення у процесі їх функціонування. З іншого боку, у структурі комунікативної діяльності на передній план виходять саме комунікативні вміння, а не комунікативні навички. Це пояснюється складним характером комунікативної діяльності, що забезпечує ефективну взаємодію офіцера з підлеглими, а також зв'язок комунікативних умінь із творчим мисленням. Комунікативне вміння розглядають у військовій педагогіці не лише як сукупність методів і прийомів, що уможливають виконання комунікативної діяльності, а й певний елемент психіки офіцера, який нерозривно пов'язаний з його особистісними якостями. Таким чином, комунікативні вміння – це сплав знань, навичок, досвіду і творчих можливостей особистості [11, с. 114].

Важливе місце у вирішенні завдань оволодіння тією чи іншою професійною діяльністю у вищому військовому навчальному закладі аргументовано відводиться навчальним заняттям, які спрямовані на опанування курсантами іноземною мовою. Комунікативна природа та функції іноземної мови надають комунікативним якостям курсантів особливого значення. Потреба формування комунікативних умінь для підготовки курсантів до служби у військах полягає в тому, що вони мають універсальний характер, тобто необхідні в усіх сферах професійної діяльності. Крім того, комунікативні вміння входять до складу більшості загальних та спеціальних здібностей (педагогічних, організаторських, іншомовних) тощо.

Іноземна мова є тією навчальною дисципліною у вищому військовому навчальному закладі, у межах якої курсанти цілеспрямовано навчаються свідомо використовувати певні комунікативні вміння. Вони охоплюють мовленнєві норми щодо звертання до співрозмовника, ставлення запитань, діалог із партнером. Підготовка курсантів до розв'язання професійних завдань навчання та виховання особового складу у збройних силах об'єктивно вимагають наближення змісту іноземної мови як предмета до наявних у професії

викликів. Це досягається завдяки моделюванню на занятті такого мовного середовища спілкування, яке сприятиме професійному становленню формованих комунікативних умінь.

Комунікативне навчання іноземній мові передбачає організацію процесу навчання як моделі спілкування. При цьому курсант повинен оволодіти всіма формами спілкування й мовленнєвими функціями. За таких умов конкретизація цілей у навчанні спілкуванню зводиться до опанування такими функціями: а) задоволення обопільного або однобічного інтересу комунікативних партнерів (налагодження контакту, інтерв'ю); б) потреба в реалізації спільних дій (планування спільних дій, взаємовплив, спонукання до чину); в) обговорення впливу, здійсненого об'єктами дійсності на учасників спілкування (обмін враженнями, результатами діяльності, дискусія).

Процес формування комунікативних умінь орієнтований на особистість курсанта. При організації спілкування на занятті з іноземної мови потрібно максимально враховувати контекст діяльності майбутніх офіцерів, урахувавши досвід, світогляд, навчальні та позанавчальні зацікавлення конкретної особи, що забезпечує ефективне використання можливостей для розвитку різноманітних комунікативних умінь.

Продуктивний розвиток комунікативних умінь при вивченні іноземної мови безпосередньо залежить від створення на заняттях сприятливого психологічного клімату [9, с. 208]. Навчання, побудоване на повазі до особистості, створює умови для різнобічного розкриття, звільнення від психологічних бар'єрів. У цьому сенсі курсанти сприйматимуть іноземну мову не лише як засіб спілкування, а й отримують можливість для формування соціально важливих якостей особистості.

У вирішенні проблеми створення позитивного настрою у комунікативному процесі широкий спектр діяльності посідає викладач іноземної мови, який має змогу використовувати широкий арсенал засобів і методів навчання іноземної мови для формування у курсантів необхідних комунікативних умінь. Досягненню цієї мети служать, зокрема, модельовані педагогічні ситуації у формі укладених ситуаційних завдань, вирішення яких вимагають відповідних знань і комунікативних умінь.

У формуванні іншомовної комунікативної компетентності курсантів важливе місце посідають ігрові методики, зокрема рольові і ділові ігри. З'ясовано, що у навчанні іноземній мові високу ефективність мають комунікативні ігри, в яких використовуються прийоми комунікативної методики. Учасники таких ігор розв'язують комунікативно-пізнавальні завдання засобами іноземної мови. Комунікативні ігри мають високий ступінь наочності і дають можливість активізувати досліджуваний мовний матеріал у мовленнєвих ситуаціях. Останні моделюють та імітують реальний процес спілкування [15, с. 51].

Комунікативна гра постає навчальним завданням, яке охоплює мовні, комунікативні та діяльнісні складові. Вирішення мовного завдання передбачає формування або ж удосконалення мовленнєвих навичок через цілеспрямоване використання поданого мовного матеріалу в мовленнєвій діяльності. У свою чергу, комунікативне завдання зумовлює обмін інформацією між учасниками гри у процесі спільної мовленнєвої діяльності. Діяльнісне завдання моделює спосіб такої спільної діяльності партнерів мовлення.

Ігрові елементи розвивають креативність і фантазію курсантів, забезпечуючи їм можливість практично застосувати здобуті знання, проявляти комунікативні здібності. Гра завжди передбачає прийняття рішення щодо змісту дії чи висловлювання, тоді пошук відповідей на ці запитання активізує розумову діяльність курсантів. Таким чином, комунікативну гру вводять у навчальний процес як творче навчальне завдання з метою створення реальних умов для прояву мисленнєвої діяльності курсантів. Це сприяє формуванню та розвитку їхніх інтелектуальних та комунікативних умінь, отже, реалізується особистісний потенціал курсантів.

З'ясовано, що рольова гра – це своєрідна триєдність, яка втілюється мовленнєвій, ігровій та навчальній діяльності. Курсанти сприймають її, першочергово, як ігрову діяльність, у процесі якої вони приміряють різні ролі в різних ситуаціях. При цьому навчальний характер рольової гри ними часто не усвідомлюється. Натомість викладач свідомо розглядає рольову гру як форму навчання спілкуванню, тому для нього мета гри полягає передовсім у розвитку мовленнєвих навичок і умінь вихованців [16]. Відтак, варто наголосити, що рольова гра не є некерованим дійством, хоча й супроводжується реалізацією важливих навчальних можливостей.

На основі досліджених джерел визначено такі правила проведення рольових ігор [13], які є дієвими для навчального процесу у вищому військовому навчальному закладі:

- 1) курсантам пропонують уявити себе в ситуації, яка може виникнути в реальному житті;
- 2) курсантові необхідно адаптуватися до певної ролі в зазначеній вище ситуації;
- 3) учасники рольової гри повинні поводити себе природно;
- 4) курсантам як учасникам гри потрібно концентрувати увагу на комунікативному використанні мовних одиниць у повній відповідності з певною ситуацією та роллю.

Усе це свідчить про те, що рольова гра містить істотні можливості у практичному, освітньому й виховному аспектах. Вона посилює мотивацію до навчання, активізує навчально-пізнавальну діяльність курсантів, дає змогу використовувати наявні знання, досвід, навички спілкування в ситуаціях, наближених

до реальних. Крім цього, має місце розширення сфери спілкування, а це сприяє створенню сприятливого психологічного клімату на занятті та підвищенню ефективності навчального процесу [4].

У контексті досліджуваної проблематики доцільно звернути увагу на застосуванні ділової гри. На думку Е. Берна, риси ділової гри виявляються в таких головних ознаках [1]:

1) метод імітації прийняття управлінських рішень у різноманітних виробничих ситуаціях шляхом гри за заданими правилами групи людей, окремої людини або ж електронною обчислювальною машиною; вони застосовуються для навчання, науково-практичних цілей, вироблення управлінських рішень;

2) модель взаємодії людей у процесі досягнення ними професійних цілей; модель прийняття рішення в організованих системах – це макетна модель конфлікту; під конфліктом розуміється будь-яке явище, що може бути охарактеризоване присутністю учасників, наявністю багатьох шляхів розв'язання та зацікавленістю учасників у конкретних результатах;

3) ділова гра з різними, нерідко протилежними інтересами її учасників і необхідністю прийняття будь-якого рішення після її завершення; вона дає можливість формувати такі важливі ключові кваліфікації фахівців, як комунікативні здібності, толерантність, вміння працювати в малих групах, самостійність мислення; ділові ігри проходять, як правило, у формі узгодженого групового мисленнєвого пошуку, що вимагає залучення до комунікативного акту всіх її учасників.

3-поміж основних характеристик ділової гри виокремимо такі: 1) особливе ставлення до навколишнього світу – кожен учасник одночасно перебуває в реальному й уявному світі, що, у свою чергу, забезпечує пізнавальну цінність гри загалом, власне, з проєкцією на ігровий момент; 2) суб'єктивна діяльність курсантів – кожен учасник гри має змогу проявити індивідуальні якості не лише в ігровій ситуації, а й у всій системі міжособистісних відносин; 3) соціальна значущість ділової гри як виду діяльності – незалежно від внутрішнього стану та настрою учасники повинні грати відведені їм ролі, оскільки умови гри не передбачають пасивної позиції; 4) соціально-педагогічна форма організації життя – у процесі гри курсанти відпрацьовують певні форми соціальної поведінки, які мають перспективу застосування в подальшій військово-професійній діяльності; 5) специфіка умов процесу засвоєння знань – теоретичні й практичні знання пропонують курсантам як учасникам гри у формі природного ділового спілкування, тобто відсутнє примусове запам'ятовування значних обсягів інформації.

Реалізація рольових і ділових ігор включає такі три етапи:

1. Сутність підготовчого етапу полягає у введенні курсантів у рольову ситуацію (визначення сюжету, рольових взаємодій). Курсанти ознайомлюються з питаннями для обговорення, а ширше – навчально-професійною проблемою, відбувається підготовка до засвоєння необхідного мовного та мовленнєвого матеріалу відповідно до ситуації та сюжету; фіксується мета гри.

2. Упродовж другого, основного етапу безпосередньо реалізується сюжетний задум відповідно до теми й прийнятих норм усного спілкування іноземною мовою. Успішне завершення гри значною мірою залежить від наявності адекватних рольових правил, реквізиту, а також розташування учасників гри в конкретному просторі.

3. Завершальний етап передбачає оцінку викладачем діяльності курсантів, ґрунтовний аналіз лінгвістичного, комунікативного та поведінкового компонентів гри, а звідси – формулювання загальних висновків і рекомендації для майбутніх ігор.

Ігрові форми на заняттях з іноземної мови дозволяють організувати змістовну й корисну для курсантів мовленнєву діяльність; оптимально охопити іншомовною мовленнєвою діяльністю усіх членів навчальної групи; опанувати необхідну загальну й професійну лексику та інші мовленнєві засоби; оволодіти іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні питання щодо готовності майбутніх офіцерів до спілкування в іншомовному середовищі.

Література

1. Беспалько В.П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов / В.П. Беспалько, Ю.Г. Татур. – Москва : Высшая школа, 1989. – 143 с.
2. Вайнорене І. П. Ділова гра як метод формування іншомовної комунікативної компетенції студентів юридичних спеціальностей / І. П. Вайнорене // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – Ч. 2 (18). – С. 110 – 114.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – Москва : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
4. Киппер Д. Клинические ролевые игры и психодрамы / Д. Киппер – Москва : Класс, 1993. – 224 с.
5. Кухта І. В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови / І. В. Кухта // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – № 4. – С. 27 – 33.
6. Сікорська Л. Проблеми формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів / Л. Сікорська, Т. Хоменко // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2012. – Вип. LIX. – Ч. II. – С. 41 – 47.

7. Шмідт Ю. О. Місце іншомовної комунікативної компетентності в системі підготовки військових фахівців / Ю. О. Шмідт // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2011. – Вип. 90. – С. 112 – 116.
8. Шубин Э. П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам / Э. П. Шубин – Москва : Просвещение, 1972. – 350 с.
9. *Becoming a teacher educator: theory and practice for teacher educators* / [ed. by Anja Swennen, Marcel van der Klink]. – Dordrecht – London: Springer, 2009. – 237 p.
10. Coleman H. L. K. *Multicultural Counseling Competency and Portfolios* / Hardin L. K. Coleman, Julie M. Hau // *Handbook of multicultural competencies in counseling & psychology*; / [ed. by Donald B. Pope-Davis]. – Thousand Oaks – London: Sage Publications, 2003. – P. 168 – 182.
11. Ediger M. *Teaching Social Studies Successfully* / Marlow Ediger, B. Bhaskara Rao. – New Delhi: Discovery Publishing House, 2003. – 296 p.
12. Finegan E. *Language: its structure and use* / Edward Finegan, Niko Besnier. – San Diego – London: Harcourt Brace Jovanovich, 1989. – 546 p.
13. Hellstén M. *Researching international pedagogies: sustainable practice for teaching and learning in higher education* / Meeri Hellstén, Anna Reid. – Dordrecht – London: Springer, 2008. – 316 p.
14. *Key competencies in the knowledge society* / ed. by Nicolas Reynolds, Márta Turcsányi-Szabó. – Berlin – Heidelberg – New York: Springer, 2010. – 458 p.
15. Reeves N. *Linguistic auditing: a guide to identifying foreign language communication needs in corporations* / Nigel Reeves, Colin Wright. – Clevedon: Multilingual Matters, 1996. – 139 p.
16. Richards J. C. *Approaches and methods in language teaching* / Jack C. Richards, Theodore S. Rodgers. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 270 p.

References

1. Bespal'ko V.P. *Sistemno-metodicheskoe obespechenie uchebno-vospitate-l'nogo processa podgotovki specialistov* / V.P. Bespal'ko, Ju.G. Tatur. – Moskva : Vysshaja shkola, 1989. – 143 s.
2. Vainorenien I. P. *Dilova hra yak metod formuvannia inshomovnoi komunika-tyvnoi kompetentsii studentiv yurydychnykh spetsialnosti* / I. P. Vainorenien // *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. – 2010. – Ch. 2 (18). – S. 110 – 114.
3. Zimnjaja I. A. *Kljuchevye kompetentnosti kak rezul'tativno-celevaja osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii* / I. A. Zimnjaja. – Moskva : Issled. centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2004. – 40 s.
4. Kipper D. *Klinicheskie rolevye igry i psihodrami* / .D. Kipper – Moskva : Klass, 1993. – 224 s.
5. Kukhta I. V. *Inshomovna kompetentnist u konteksti formuvannia komunikatyvnoi kultury studentiv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy* / I. V. Kukhta // *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnogo instytutu*. – 2008. – # 4. – S. 27 – 33.
6. Sikorska L. *Problemy formuvannia inshomovnoi kompetentnosti maibutnykh menedzheriv* / L. Sikorska, T. Khomenko // *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*. – 2012. – Vyp. LIKh. – Ch. II. – S. 41 – 47.
7. Shmidt Yu. O. *Mistse inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti v systemi pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv* / Yu. O. Shmidt // *Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni T. H. Shevchenka*. – Chernihiv, 2011. – Vyp. 90. – S. 112 – 116.
8. Shubin Je. P. *Jazykovaja kommunikacija i obuchenie inostrannym jazikam* / Je. P. Shubin. – Moskva : Prosveshhenie, 1972. – 350 s.
9. *Becoming a teacher educator: theory and practice for teacher educators* / [ed. by Anja Swennen, Marcel van der Klink]. – Dordrecht – London: Springer, 2009. – 237 p.
10. Coleman H. L. K. *Multicultural Counseling Competency and Portfolios* / Hardin L. K. Coleman, Julie M. Hau // *Handbook of multicultural competencies in counseling & psychology*; / [ed. by Donald B. Pope-Davis]. – Thousand Oaks – London: Sage Publications, 2003. – P. 168 – 182.
11. Ediger M. *Teaching Social Studies Successfully* / Marlow Ediger, B. Bhaskara Rao. – New Delhi: Discovery Publishing House, 2003. – 296 p.
12. Finegan E. *Language: its structure and use* / Edward Finegan, Niko Besnier. – San Diego – London: Harcourt Brace Jovanovich, 1989. – 546 p.
13. Hellstén M. *Researching international pedagogies: sustainable practice for teaching and learning in higher education* / Meeri Hellstén, Anna Reid. – Dordrecht – London: Springer, 2008. – 316 p.
14. *Key competencies in the knowledge society* / ed. by Nicolas Reynolds, Márta Turcsányi-Szabó. – Berlin – Heidelberg – New York: Springer, 2010. – 458 p.
15. Reeves N. *Linguistic auditing: a guide to identifying foreign language communication needs in corporations* / Nigel Reeves, Colin Wright. – Clevedon: Multilingual Matters, 1996. – 139 p.
16. Richards J. C. *Approaches and methods in language teaching* / Jack C. Richards, Theodore S. Rodgers. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 270 p.